

Evangelisatie en vernieuwingen (1)

Inleiding

Tijdens toerustingscursussen of op gemeenteavonden hoor ik het vaak: “Hoe zouden buitenkerkelijken ooit in onze gemeente kunnen aarden? We zingen Oude Berijming op hele noten en we lezen uit de Statenvertaling...”. In andere gemeenten zeggen ze: “Zie je wel: vernieuwen helpt ook niets. Nu zingen we al jaren uit het Liedboek en we kunnen nog steeds geen leden trekken uit de wereld.” Tijdens een Dienst met Belangstellenden zegt iemand tegen me: “Nou ja, volgens mij zijn er geen buitenkerkelijken op afgekomen, maar wij zingen nu eindelijk eens met een drumstel en dat is een hele winst!”.

Veel mensen leggen een nauw verband tussen dit soort liturgische vernieuwingen (zingen, muziek, bijbelvertaling, lengte van de preek enz.) en het open zijn voor buitenkerkelijken. Alsof het aanpassen van de vormen vanzelf leidt tot een opener gemeente. Dat zou dan betekenen dat een traditionele gemeente vanzelf een gesloten gemeente is en een progressieve gemeente vanzelf een open gemeente. Klopt dat? Zelf zit ik altijd een beetje met die vraag, omdat ik in de praktijk andere dingen tegenkom. Soms zie ik gemeenten die waarschijnlijk als erg ‘behoudend’ te typeren zijn, maar die toch ernstig op zoek zijn naar de ander om hen heen. En soms kom ik in vooruitstrevende gemeenten, die toch zo dicht zitten als een pot. Steeds meer krijg ik daarom het gevoel dat de missionaire gerichtheid van een gemeente niet zoveel te maken heeft met haar ‘ligging’ als weleens wordt gezegd. Ik wil daarom ook benadrukken dat ik dit artikel niet schrijf vanuit een hang naar een bepaalde ‘richting’ in onze kerken. Die hang heb ik niet. Daarvoor heb ik de praktische reden die ik hierboven al noemde, maar ook een aantal andere. In dit artikel en met name aan het eind van een volgend artikel hoop ik daarop terug te komen. Maar laten we eerst eens kijken wat we nu eigenlijk bedoelen met ‘vernieuwing’.

Een vernieuwde gezindheid...

Om te beginnen is het belangrijk vast te stellen dat ‘vernieuwing’ in de eerste plaats vernieuwing is van ons hart en onze gezindheid (Rom. 12:2). Natuurlijk, dat kan een dooddoener zijn, maar toch... De missionaire gerichtheid van een gemeente staat of valt met de gezindheid van haar leden. Zij zullen bereid moeten zijn zich te onderwerpen aan God en aan Zijn doelstelling met Zijn schepping. De kerk is er niet voor haarzelf, maar voor God en dus voor Zijn zaak met de wereld. In elke gemeente, ‘ouderwets’ of ‘vooruitstrevend’, zou daarom regelmatig de vraag gesteld moeten worden: “Met welk doel is er eigenlijk een kerk?”. Die vraag stellen wij veel te weinig! Mijns inziens is het grootste probleem van veel Christelijke Gereformeerde Kerken daarom niet dat ze te behoudend of te vooruitstrevend zijn, maar dat ze teveel op zichzelf gericht zijn. Als vanzelfsprekend lijkt het soms aangenomen te worden dat de kerk er is, omdat... ze er nu eenmaal is. Wanneer zo gedacht wordt, zijn veel leden meer bezig met wat ze zelf fijn of juist niet fijn vinden dan met de beste manier om de buitenkerkelijke te verwelkomen. En zelfgericht kun je zijn op een moderne of een traditionele manier. Dit is echter niet de houding die onze Heere Jezus en de apostel Paulus lieten zien. Onze Heiland gaf Zijn heerlijkheid op om het verlorene te zoeken. Paulus zegt: “Ik ben voor allen alles geworden om er in elk geval enigen te redden” (1 Kor. 9:22) en even verderop “Wordt mijn navolgers, zoals ook ik Christus navolg” (11:1).

Dit alles betekent niet dat ons hart eerst volmaakt in orde moet zijn, voordat we kunnen werken aan de inrichting van ons gemeentelven. Dan zou het nooit van enige hervorming kunnen komen. Maar wanneer vernieuwingen en veranderingen niet voortkomen uit althans een ernstig verlangen om kerk van God te zijn en niet kerk van mensen, is het bederf al met de zaak gegeven.

Dit verlangen is een vrucht van de Heilige Geest en daarmee een onderdeel van onze levensheiliging. Wanneer ik zeg dat vernieuwing in de eerste plaats een vernieuwde gezindheid is, bestaat het gevaar dat men het (zeker in onze kerken!) opvat als een aansporing tot *bekering*. Zo van: “Alleen wie zelf het heil kent, kan anderen ermee bekend maken”. Dat is op zich waar, maar zo bedoel ik het niet. Ik geloof dat het helaas mogelijk is dat bekeerde kinderen van God zich in hun leven toch kenmerken door een gesloten houding ten opzichte van hen die het heil niet kennen. Zij zijn niet bereid voor anderen hetzelfde te doen als wat Christus voor ons deed: “alles worden voor allen om er in elk geval enigen te redden”. Hoe komt dat? Mijns inziens is dit in de eerste plaats te wijten aan een gebrekkige *levensheiliging*, aan een zeer kerkelijke vorm van wereldsgezindheid. Wij allemaal vinden het moeilijk om verworvenheden op te geven, ons gemak en comfort te offeren op het altaar van Gods doel met

de wereld. Teveel christenen kennen helaas slechts een gebrekkige doorwerking van Gods genade in hun leven. Zij denken dat we door genade worden gerechtvaardigd en vervolgens het christelijke leven zelf in moeten vullen. En als dat zo is, gaan onherroepelijk onze natuurlijke geneigdheden de boventoon voeren. We steken dan de oude mens in een nieuw jasje. Ook heilsegoïsme is egoïsme! In feite zijn daarmee alle gesprekken over het al dan niet invoeren van vernieuwde vormen en structuren, los van de vraag naar onze diepste gezindheid, gekarakteriseerd als vormen van werkheiligheid. Het zijn eigenwillige pogingen om ons gemeentelven in te vullen en of wij ons daarbij nu laten leiden door angst voor elke verandering of door enthousiasme voor alles wat eigentijds is, in beide situaties vragen we niet vóór alles naar Gods wil. Laten wij ons daarom laten opvoeden door de heilbrengende genade van God, die ons niet alleen rechtvaardigt, maar ook een aan Hem en Zijn zaak toegewijd leven wil geven (Tit. 2:11). Alleen in die weg zullen we de volle rijkdom van Christus' verlossing leren kennen. Zoals Paulus zegt: "Dit alles doe ik, *om er ook zelf deel aan te krijgen*" (1 Kor. 9:23).

Deze houding van toewijding aan God, die uitkomt in de navolging van Christus, is niet alleen iets voor individuele christenen in hun 'dagelijks leven' (d.i. van maandag t/m zaterdag). Deze houding behoort het hele gemeentelven te doortrekken. Zij komt niet alleen tot uiting in de levens van enkelingen, maar ook in de structuren van de gemeente. Als we dat niet willen erkennen, komen we er te 'goedkoop' af. Het is in zekere zin gemakkelijk om deze oproep tot heiliging neer te leggen bij de individuele leden en de structuren te laten zoals ze zijn. Maar liefde tot God en de naaste werkt ook uit in de manier waarop wij de dingen samen doen, dat kan niet anders.

Gevolgen

Als we dit erkennen -dat vernieuwing niet in de eerste plaats een kwestie is van vormen, maar van gezindheid-, heeft dat een aantal praktische consequenties. Ik wil er drie noemen. In de eerste plaats zullen we moeten leren *luisteren* naar de ander, i.p.v. onze eigen verlangens, angsten enz. op hem/haar te *projecteren*. In de tweede plaats zullen we moeten leren onze binnenkerkelijke kwesties niet te laten heersen over onze gerichtheid op een wereld in nood. En in de derde plaats zullen we de vraag naar de invulling en de structuren moeten leren stellen op het juiste moment. In een volgend artikel hoop ik op alledrie deze gevolgen nader in te gaan.

Evangelisatie en vernieuwingen (2)

Het vorige artikel sloot ik af met drie gevolgen die voortkomen uit deze bezinning op een vernieuwde gezindheid t.a.v. het missionaire karakter van de gemeente. Die gevolgen wil ik nu graag uitwerken.

Niet projecteren, maar luisteren

'Projecteren' doen we, wanneer we veronderstellen dat een buitenkerkelijke medelander precies dat aangenaam of wenselijk vindt, wat wij ook vinden. We kunnen bijvoorbeeld onder het mom van evangelisatie aandringen op bepaalde liturgische vernieuwingen die we vooral *zelf* graag erdoor willen hebben. Het kan ook omgekeerd: als we zeggen dat buitenkerkelijken zich maar aan moeten passen, gaan we ervan uit dat het voor hen niet veel moeilijker is dan voor onszelf die al jaren in de kerk zitten. We nemen dan de kloof niet serieus die er is qua cultuur en beleving tussen kerkmensen en buitenkerkelijke mensen. In die zin wantrouw ik altijd enigszins opmerkingen als 'het zit hem niet in de vormen'. Dat zal waar zijn, maar als we niet verder komen dan dat, blijft bij mij de vraag hangen of achter zo'n opmerking ook niet een zekere luiheid en onwil schuil gaan om serieus te nemen dat de gemeente gezonden is in de wereld. Dergelijke opmerkingen blijven dan algemene waarheden, waar niemand iets mee opschiet.

Een voorbeeld van 'projectie' wil ik hier noemen. Het gaat over Diensten met Belangstellenden. Vrijwel alle DMB's die ik bezocht, hebben een koor in de dienst en een trompettist bij het orgel. Ook worden er enige gezangen gezongen i.p.v. de meer gebruikelijke Psalmen. Mijn indruk is (en dat blijkt in het algemeen ook uit het soort bezoekers die door deze diensten worden getrokken) dat dit vooral veranderingen zijn, waarvan kerkmensen *denken* dat buitenkerkelijken ze mooi vinden. Waarom denken ze dat? Omdat ze het zelf mooi vinden. Maar hebben we ooit onderzocht hoeveel mensen houden van koor- of trompetmuziek? Hebben we het ooit gevraagd aan buitenkerkelijken zelf? En zouden de liederen die we zingen nu werkelijk eenvoudiger zijn voor buitenkerkelijken? Met andere woorden, gaan we niet teveel uit van onze eigen beleving, in plaats van die van degene die we willen bereiken?

In plaats van 'projecteren' zullen we moeten leren *luisteren* naar de niet-kerkelijke medelander. Dat houdt in dat we hen zullen moeten betrekken bij ons gemeenteleven. We zullen hun eerlijk moeten vragen naar wat hen beweegt, hoe ze denken, wat hun angsten en verlangens zijn. Dat kan bijvoorbeeld door hen uit te nodigen voor een gemeenteavond, zoals de CGK van Alkmaar onlangs deed. Zeker zullen we hen moeten betrekken bij de beoordeling van die activiteiten die we speciaal voor hen organiseren. Daarvoor is een zendingshouding nodig: zoals op het 'zendingsveld' bijbelvertalers voortdurend vragen aan de mensen die ze willen bereiken of het goed 'overkomt', zo zullen wij ook degenen die wij willen bereiken moeten vragen wat zij vinden. Voor alle duidelijkheid: daarmee bedoel ik natuurlijk niet dat we het Evangelie aan hen moeten aanpassen. Maar wel bedoel ik dat we niet ons *idee* over wie zij zijn de voorrang moeten geven boven wie zij werkelijk zijn. Echt contact zullen we dan nooit met hen hebben. Laten we ook hierin onze Heiland volgen, Die *met* mensen praatte en niet *over* hen. Alleen zo zullen we het Evangelie kunnen verkondigen en uitleven op een manier die dichtbij de mensen komt.

Interne kwesties mogen ons niet verlammen

De kerk is er niet voor zichzelf, maar voor God en Zijn zaak met de wereld. Voor alle duidelijkheid, daarmee bedoel ik niet dat de kerk opgaat in evangelisatie. De kerk is ook een proeftuin van de Geest, een plaats waar het nieuwe leven gestalte krijgt. Maar waar het om gaat, is dat 'binnen' en 'buiten' alleen samen kunnen bestaan. Het is als inademen en uitademen. Het één kan niet zonder het ander. Een gemeente die alleen naar binnen is gericht, raakt opgeblazen en sterft. Maar een gemeente die alleen 'uitademt', verzandt in activisme en raakt in ademnood. Een gezond lichaam ademt zowel in als uit. En dat gaat 'vanzelf' wanneer het een levend lichaam is, wanneer de gemeente haar leven voortdurend put uit de Bron (vgl. Joh. 4:13-14).

Nu is het in de praktijk erg moeilijk om een goed evenwicht tussen 'binnen' en 'buiten' te bewaren. Doorgaans krijgt 'binnen' in onze kerken meer nadruk. Dat vertaalt zich vaak in een 'eerst-en-dan-pas'-denken. We kunnen bijvoorbeeld zeggen: "Er is in onze gemeente zoveel onenigheid; dat moeten we *eerst* maar eens oplossen. *Pas dan* kunnen we gaan denken aan evangelisatie." Hoe begrijpelijk zo'n uitspraak ook is, het miskent dat het getuigende karakter van de gemeente een genadegave van God is. Het is een vrucht van de heiliging en niet iets waarvoor wij eerst het vloertje moeten leggen van een harmonieuze gemeente. De gemeente van Korinthe was een gemeente waar zo ongeveer

alles mis was. Toch schrijft Paulus juist aan deze gemeente bijzonder diepe gedachten ten aanzien van Gods roeping voor de kerk in deze wereld. Hij kon dat alleen doen, omdat hij geloofde in de kracht van Gods genade, niet omdat hij de gemeente van Korinthe zo sterk vond.

Een voorbeeld van zo'n naar binnen gekeerde houding kan zijn dat een gemeente zodanig is opgeslokt door allerlei vernieuwingen (bijvoorbeeld samenwerking met een andere kerk of het invoeren van een nieuwe berijming) dat er eigenlijk geen ruimte meer is voor openheid naar buiten. "We hebben het al moeilijk genoeg met elkaar", wordt dan weleens gezegd. Wanneer God ons dan voor nieuwe situaties stelt, kunnen we daar niet mee omgaan. De situatie binnen de gemeente is zo gespannen, dat elke vonk genoeg is om de boel te laten springen. We kunnen ons in zo'n situatie ernstig afvragen of de vernieuwingen dan wel voortkwamen uit een werkelijk zoeken naar Gods wil en uit vertrouwen op Zijn genade. Ik weet het, het is scherp om zo iets te zeggen, maar ik kan het niet anders zien. Als onze kerkelijke kwesties ons verhinderen het vizier naar buiten scherp te stellen, zijn we meer met onszelf bezig dan met Gods zaak. Natuurlijk zeg ik dit niet uit afkeer van kerkelijke samenwerking of een bepaalde psalmberijming. Maar welke weg we ook inslaan, een traditionele of een moderne, nooit mogen de oogkleppen op. Om het voorbeeld maar even vast te houden: in Joh. 17:21 geeft Jezus het doel aan van kerkelijke samenwerking: "*Opdat de wereld gelove dat Gij Mij gezonden hebt...*". Vernieuwingen, tradities, berijmingen, oecumene, ze zijn geen doelen, maar middelen. En als ze doelen in zichzelf worden, is er iets mis.

Een eenzijdige gerichtheid naar binnen of naar buiten kunnen we alleen vermijden als we ons perspectief goed kiezen: dat is de heerlijkheid van God. Paulus benoemt dat in 1 Kor. 10:31-11:1. Daar zegt hij eerst dat Gods eer boven alles gaat en vervolgens dat het belang van de ander boven dat van onszelf gaat. Dit behoren de dragende principes te zijn van ons gemeentelven: Gods eer boven alles en het belang van de naaste boven dat van onszelf. Alle discussies over 'binnen' en 'buiten' worden daarmee verlost van hun krampachtigheid. Het gaat erom dat mensen God gaan verheerlijken, of ze nu kerkmensen zijn of niet (vgl. 1 Kor. 14:25!). Wij worden geroepen om daarvoor ons eigen belang ondergeschikt te maken aan dat van een ander, of die nu Jood, Griek of christen is (1 Kor. 10:32-33). Daarmee zijn wij niet gericht naar binnen of naar buiten, maar op God en de naaste en daarmee zowel naar binnen als naar buiten.

Zijn vormen dan niet belangrijk?

Nu kom ik terug bij de vraag waarmee ik het vorige artikel begon: is er een nauwe band tussen (liturgische) vernieuwingen en missionaire openheid? Ik wil voor die vraag niet weglopen, maar hopelijk is nu duidelijk waarom ik hem pas nu wil beantwoorden. Mijn bezwaar tegen een te snelle verbinding tussen liturgische vormen en evangelisatie, is tweeledig. Enerzijds gaat het *te ver*: er wordt gesuggereerd dat een 'behoudende' gemeente niet missionair zou kunnen zijn. Mijn ervaring leert het tegendeel. Anderzijds gaat het *niet ver genoeg*: het suggereert dat je met de aanpassing van een paar vormen de brug naar de wereld hebt geslagen.

Wat dan? Kunnen we nu zeggen: "Gelukkig, met vormen heeft het allemaal niets te maken. Wij hoeven dus niet na te denken over de inrichting en toegankelijkheid van ons gemeentelven."? Op deze manier is de vraag niet goed gesteld. Er is inderdaad een nauwe band tussen een vernieuwde *gezindheid* en missionaire openheid, zowel van gemeenteleden afzonderlijk als van de gemeente als geheel. En die gezindheid *vertaalt zich* in het zoeken naar missionaire vormen en structuren. Dat wel. Maar de volgorde is belangrijk. Veranderingen en vernieuwingen moeten geen zaken zijn waar het missionaire aspect later nog met de haren wordt bijgesleept. Het moeten ook geen 'projecties' zijn van zaken die de kerkgangers gewent achten. Zij komen voort uit een diepgaand verlangen om zich dienstbaar op te stellen aan Gods zaak met de wereld en aan het heil van de naaste. En dit verlangen moet niet alleen een zaak zijn van mooie woorden, maar moet blijken in de praktijk van ons persoonlijke en gemeenschappelijke leven.

Hoe zien zulke vormen er dan uit? Dat wisselt per gemeente. Ik ben ervan overtuigd dat het niet altijd 'vooruitstrevende' vormen hoeven te zijn. Ook het Liedboek is onbegrijpelijk voor een buitenstaander. Veel zal afhangen van de gesprekken die de gemeente voert met buitenkerkelijken, van de moeite die zij doet om anderen daadwerkelijk te leren kennen. In de praktijk zou er veel nadruk moeten liggen op het aanbieden van goede en laagdrempelige *informatie*. In de brochure *De gemeente present* heb ik daarvoor tips gegeven. Een ander belangrijk punt is een goede organisatie van de gemeente in *kringen*, die open zijn naar kerkmensen en naar hun buitenkerkelijke vrienden en buurtgenoten. Steeds weer blijkt dat dit een heel belangrijk element is van een gemeente die buitenkerkelijken echt

bereikt. Liturgische punten zijn hieraan absoluut ondergeschikt. Wanneer een buitenkerkelijke zoeker merkt dat een gemeente in alles wat zij doet rekening houdt met gasten en belangstellenden, wanneer zij kan beschikken over goede en op haar toegesneden informatie en wanneer zij een plekje in de gemeente kan krijgen waar zij zich op een zinvolle manier thuis kan voelen, kan zij over veel liturgische punten heen kijken. Waar het op neerkomt, is de vraag of een gemeente offers wil brengen. Zij zal dan in haar situatie biddend de wil van God moeten zoeken. Steeds weer zal daarbij de vraag moeten klinken: "Stellen wij werkelijk het belang van de ander boven dat van onszelf of willen wij vooral onszelf van dienst zijn?".

Stefan Paas